

พัฒนาการและความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีกระแสหลัก*

DEVELOPMENT AND IMPORTANCE OF MAINSTREAM THEORIES AND CONCEPTS

กัญจira วิจิตรวัชรารักษ์

Kanjira Wijitwatcharak

พระมหาอรุณ ปณฺญารุโณ

Phramaha Arun Panyaruno

สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์

Supattra Santirungroj

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: kanjira9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องพัฒนาการและความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีกระแสหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงพัฒนาการแนวคิดและทฤษฎีกระแสหลักของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ประกอบไปด้วยทฤษฎีสัจนิยมแบบดั้งเดิม ที่มองมนุษย์และโลกในแง่ร้าย รัฐเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุด มุ่งเน้นผลประโยชน์แห่งชาติ ทฤษฎีสัจนิยมแบบใหม่ ที่รัฐอยู่ในสถานะของอนาธิปไตยโดยแบ่งแยกอนาธิปไตยของการเมืองระหว่างประเทศ กับอนาธิปไตยของการเมืองภายในรัฐออกจากกัน การเมืองภายในรัฐ มีอำนาจศูนย์กลางเป็นผู้ใช้อำนาจบังคับในการควบคุมดูแล ทฤษฎีเสรีนิยม ที่มองโลกในแง่ดีเชื่อในเหตุผลของมนุษย์ เน้นสันติภาพและความร่วมมือ ผลประโยชน์สาธารณะ คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมเป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ และเสรีนิยมใหม่ ที่เน้นความร่วมมือกับผลประโยชน์ร่วมกันของรัฐ โดยรัฐร่วมกันใช้เครื่องมือทางการทูต เพื่อลดความขัดแย้งอันเป็นที่มาของการเผชิญหน้าและสงคราม เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น แนวคิดของทฤษฎีกระแสหลัก จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาและอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเกิดขึ้นของขบวนการโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้แนวความคิดทฤษฎีกระแสหลักถูกนำมาตั้งคำถามทางวิชาการ เพื่อใช้ในการอธิบายและทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองและการเมืองระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: ทฤษฎีกระแสหลัก, สัจนิยม, เสรีนิยม

* Received 31 March 2021; Revised 25 September 2022; Accepted 25 September 2022

ABSTRACT

This article aims to present the development of mainstream theories and concepts in International Relations. The first theory is Traditional Realism which looks at humans and the world pessimistically. The state is the most crucial character, focusing on national interests. Next is the New Realism theory. It presents that the state is in a condition of anarchism by separating the anarchy of international politics from the anarchy of national politics. The central authority is a tool to control and monitor state politics. The Liberal theory is optimistic. It believes in human reasons and focuses on peace, cooperation, public interest, morality, and ethics. It is the origin of international law and international organizations. Neoliberalism emphasizes cooperation with the common interests of the state. The states use diplomatic tools to reduce the conflicts which are the source of confrontation and war and to make peace happen. Therefore, the concepts and theories of the mainstream are vital to study and use to explain international relations. The globalization occurrence leads to the theoretical questions in mainstream theories and concepts used to explain and understand the political phenomenon and international politics.

Keywords: Mainstream theory, Realism, Liberalism

บทนำ

พัฒนาการและความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีกระแสหลัก ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมและเสรีนิยม แบ่งออกเป็นพัฒนาการทางความคิดและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โดยสำนักสัจนิยมมีพัฒนาการทางความคิดมาจากนักคิดอย่าง ทุซิดิดีส (Thucydides) แมคเคียเวลลี (Nicolo Machiavelli) และโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ขณะที่สำนักเสรีนิยมมีพัฒนาการทางความคิดผ่านนักคิดอย่าง จอห์น ล็อก (John Locke) ฌอง ฌัก รูโซ (Jean-Jacques Rousseau) และอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) โดยทั้งสองแนวคิดทฤษฎีมีพัฒนาการทั้งขึ้นและลงในแง่ความสำคัญผ่านประวัติศาสตร์ตามยุคต่าง ๆ ของการเมืองโลก คือ ยุคสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ยุคสงครามโลกครั้งที่สองและยุคสงครามเย็น พัฒนาการและความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีสัจนิยมสามารถแบ่งได้เป็นแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ โดยทั้งสองแบบยังแบ่งเป็นพัฒนาการทางความคิดและประวัติศาสตร์ในทางความคิดนั้น สำนักสัจนิยมเกิดขึ้นจากปฏิกิริยาที่มีต่อแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง กระทั่งมาถึงยุคหลังสงครามเย็นแนวคิดนี้ได้ถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงเป็นสัจนิยมใหม่ พัฒนาการและความสำคัญของแนวคิดทฤษฎี

เสรีนิยมสามารถแบ่งเป็นแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ โดยทั้งสองแบบเป็นพัฒนาการความคิดและประวัติศาสตร์ในทางความคิดนั้น เสรีนิยมแบบดั้งเดิมเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เพื่อแสวงหาทางออกร่วมกันระหว่างรัฐมหาอำนาจ โดยการตั้งสถาบันระหว่างประเทศและเสรีนิยมใหม่ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในยุคทศวรรษ 1970 (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

บทความนี้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก เพื่อศึกษาถึงพื้นฐานทางแนวความคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะแนวคิดทฤษฎีที่มีอิทธิพลอย่างสูงยิ่งในการศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ แนวคิดทฤษฎีสัจนิยม (Realism) และแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม (Liberalism) ถึงแม้ว่าแนวคิดทฤษฎีของวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จะเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งในแง่จำนวนและประเภท เช่น ทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralism) ทฤษฎีแนวทางสตรีนิยม (Feminism) และทฤษฎีหลังอาณานิคมศึกษา (Post Colonialism) เป็นต้น แม้ว่าทฤษฎีใหม่ ๆ เหล่านั้น ล้วนมีความสำคัญในการทำความเข้าใจวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ดูเหมือนว่าแนวคิดทฤษฎีกระแสหลักอย่างแนวคิดทฤษฎีสัจนิยมและเสรีนิยม ยังมีความสำคัญและสามารถนำมาอธิบายกับปรากฏการณ์การเมืองระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

พัฒนาการและความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีสัจนิยม

แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมถือเป็นแนวคิดทฤษฎีกระแสหลัก (Mainstream theory) ซึ่งครอบคลุมวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาอย่างยาวนาน ทฤษฎีสัจนิยมก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วงสงครามเย็น (Cold War era) ตั้งแต่ ค.ศ. 1947 ภายหลังการประกาศหลักการทรูแมน (Truman Doctrine) ของอดีตประธานาธิบดีแฮรี ทรูแมน ของสหรัฐอเมริกา เพื่อสกัดกั้นการขยายตัวของสหภาพโซเวียตถึง ค.ศ. 1991 เมื่อมีการล่มสลายของสหภาพโซเวียต เนื่องจากการเมืองระหว่างประเทศขณะนั้น เป็นไปตามคำอธิบายเรื่อง “ทฤษฎีดุลแห่งอำนาจ” (Balance of power) ของสำนักสัจนิยม ในการเมืองสองขั้วอำนาจได้อย่างดีเป็นเวลากว่า 4 ทศวรรษ ซึ่งรู้จักกันในนาม “แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมแบบใหม่” (Neo-Realism) (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

สัจนิยมมาจากปรากฏการณ์จริง มีพื้นฐานจากแนวคิดอนุรักษนิยม (conservatism) มองโลกจากความเป็นจริง มาจากแนวคิดของนักปรัชญาการเมืองที่สำคัญ คือ ทัชชิติดีส (Thucydides) (471-400 B.C.) จากการอธิบายและวิเคราะห์สงครามเพโลโพนีสเซียน (Peloponnesian War) ระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตา ใน “บทสนทนาของชาวเมเลียน” (Melian Dialogue) กล่าวถึง การวิงวอนและโต้แย้งในเชิงศีลธรรมของชาวเมเลียนต่อชาวเอเธนส์ผู้ทำการรุกรานเกาะเมลอส (Melos) อันเป็นที่อยู่ของพวกเขา แม้เอเธนส์จะได้ชื่อว่าป็นรัฐประชาธิปไตย แต่กลับเมินเฉยต่อข้อโต้แย้งในเชิงเหตุผลและศีลธรรมทุกประการของผู้ถูกรุกรานและยังเพิกเฉยอย่างสิ้นเชิงต่อข้อเรียกร้องของชาวเมเลียนผู้สิ้นหวัง ซึ่งปรารถนาจะ

รักษาความเป็นกลางในการต่อสู้เพื่อความเป็นใหญ่ในกริกระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ต่า บทสนทนานี้สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจและคาวุธที่ขึ้นอยู่ตามอำเภอใจของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า แล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของผู้ที่อ่อนแอกว่าหรือผู้ที่ไร้อำนาจ ที่ไม่สามารถต่อรองและโต้เถียงสิ่งใดได้ หากแต่ต้องยอมจำนนต่อเงื่อนไขทุกประการ แนวคิดนี้มีอิทธิพลอย่างสูงต่อนักคิดในกลุ่มสังคมนิยม ซึ่งพยายามหาหนทางในการยับยั้งการกระทำตามอำเภอใจของรัฐที่เข้มแข็งกว่า ซึ่งอาจจะลุกลามกลายเป็นสงครามระหว่างรัฐและปรากฏเป็นประเด็นสำคัญในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ ประเด็นความมั่นคง (Security) (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แมคเคียเวลลี (Machiavelli) (ค.ศ. 1469-1527) นักปรัชญาชาวอิตาลีเลียนซึ่งมีความคิดเป็นพื้นฐานของแนวความคิดทฤษฎีสัจนิยมที่เน้นการสถาปนาและรักษาประเทศเน้นอำนาจ ดุลแห่งอำนาจ การเป็นพันธมิตร การตอบโต้ จากผลงานสำคัญ คือ เจ้าผู้ปกครอง (The Prince) แมคเคียเวลลีเสนอว่า มีสิ่งที่เจ้าผู้ปกครองที่เพ่งก้าวเข้าสู่อำนาจพึงระวัง และมีสิ่งที่ควรปฏิบัติตาม รัฐเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวเอง การเมืองอนุญาตให้ผู้ปกครองทำได้ทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ นั่นหมายความว่า รัฐสามารถใช้ความรุนแรงในการปกครอง เช่น กำจัดฝ่ายตรงข้ามให้หมดไป เพื่อเสถียรภาพของรัฐ และบางครั้งต้องใช้การโกหก หลอกลวง หรือผู้ปกครองให้สัญญาแต่ไม่รักษาสัญญา นั่นหมายความว่า จริยธรรมที่คนทั่วไปยอมรับกัน เช่นการไม่พูดปดและการรักษาคำพูด เป็นสิ่งที่ไม่สามารถนำมาใช้กับการบริหารรัฐ เพราะจุดมุ่งหมายของรัฐมีอย่างเดียวคือความอยู่รอดและสันติสุข (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) แนวคิดของ ฮอบส์ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับลักษณะของมนุษย์และสภาวะทางธรรมชาติก่อนเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นรัฐ ซึ่งมีอิทธิพลต่อนักคิดในสำนักสังคมนิยมอย่างยิ่ง กล่าวคือ ธรรมชาติของมนุษย์ตามทัศนะคติของนักคิดทฤษฎีสัจนิยมโดยทั่วไปแล้ว “ก้าวร้าว” และ “โหดเหี้ยม” ตามแนวความคิดนี้รัฐใน “ระบบระหว่างประเทศ (International System) เปรียบเสมือนมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่ ฮอบส์ได้บรรยายไว้ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศนั้นปราศจากรัฐบาลกลางหรือองค์อธิปัตย์ที่มีอำนาจเด็ดขาดเพื่อทำการวางกฎระเบียบและสร้างเสถียรภาพทางการเมือง ชาดผู้ทำหน้าที่รับประกันความมั่นคงและความอยู่รอด ดังนั้น ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ต้องเกิดขึ้นและเป็นเรื่องธรรมชาติในสภาวะดังกล่าว รัฐต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างหวาดระแวงและแสวงหาเฉพาะผลประโยชน์ของตนซึ่งปรากฏในรูปของอำนาจ (Power) หรือที่เรียกอย่างกระชับว่า การอยู่ร่วมกันของรัฐในระบบระหว่างประเทศเป็น “สภาวะอนาธิปไตย” (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แนวความคิดทฤษฎีสัจนิยมมีพัฒนาการที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อแนวความคิดอย่างมาก ตั้งแต่ในช่วงสงครามเย็นทฤษฎีสัจนิยมก้าวสู่จุดสูงสุด เพื่อกันการขยายตัวของสหภาพโซเวียตและจนถึงการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ทฤษฎีสัจนิยมยังกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความจริงตามแนวคิดอนุรักษนิยม ซึ่งมีนักปรัชญาทางการเมืองอย่างพูซิติดิส

ได้อธิบายผ่านบทสนทนาของชาวเมเลียน ซึ่งแนวความคิดบนทฤษฎีสัจนิยมโดยมุ่งเน้นการสถาปนาและป้องกันรักษาประเทศ เน้นทางอำนาจ ดุลอำนาจ พันธมิตร การตอบโต้ และความรุนแรงในการบริหารงานของรัฐ และสุดท้ายทฤษฎีสัจนิยมได้มีอิทธิพลต่อนักคิดในสำนักสัจนิยมอย่างมาก อาทิเช่น การมองหรือการอธิบายสภาวะทางธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่การเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นรัฐ รวมถึงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ การวางกฎระเบียบ การสร้างเสถียรภาพ และความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น

แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมแบบดั้งเดิม (Realism)

แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมถือเป็นแนวคิดทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ “ทรงพลังที่สุด” กระทั่งนักวิชาการบางคนตั้งข้อสังเกตอย่างอาหาวญว่า “เรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในหลาย ๆ ลักษณะแล้วเป็นเพียงเชิงอรรถของสัจนิยม” แม้จะกล่าวกระนั้นในอีกทศวรรษหนึ่งทางวิชาการแล้ว ยังมีความไม่กลมกลืนและความไม่ลงรอยทางความคิดบางประการระหว่างนักคิดและนักทฤษฎีด้านสัจนิยมดำรงอยู่ กล่าวอย่างกระชับคือแนวคิดทฤษฎีสัจนิยม ไม่ได้มีความเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด (Unmonolithic) แต่หลายฝ่ายเชื่อว่า มีลักษณะทางความคิดบางประการ ซึ่งสามารถนับเป็นจุดร่วมกันของแนวคิดทฤษฎีนี้ (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

จุดเริ่มต้นของทฤษฎีสัจนิยม มิได้มีความแตกต่างไปจากจุดเริ่มต้นของทฤษฎีกระแสหลักอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีสัจนิยมใหม่ ซึ่งแตกสาขาออกจากสัจนิยมดั้งเดิมหรือทฤษฎีเสรีนิยม เนื่องจากจุดเริ่มต้นของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักส่วนใหญ่ คือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่อยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ปราศจากซึ่งผู้รักษาระเบียบหรือการไม่มีอำนาจสูงสุดเหนือรัฐ (no supreme authority) อันหมายถึง “สภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ” แต่ด้วยพื้นฐานความเชื่อของทฤษฎีสัจนิยมที่มองว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและไร้ศีลธรรมจรรยาบรรณซึ่งเป็นธรรมชาติที่มีอาจเยียวยาได้ ทำให้ฐานคติของทฤษฎีสัจนิยม ได้รับการเจือปนไปด้วยมุมมองที่เลวร้าย เหตุฉะนั้น เมื่อเราสวมแว่นตาที่ใช้เลนส์ของทฤษฎีสัจนิยม ภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มองเห็น จึงหลักหนีไม่พ้นไปจากสภาวะของการแก่งแย่งแข่งขัน ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างประเทศที่ดำรงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ความร่วมมือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก หรือแทบจะไม่มีทางเป็นไปได้เลยจากพื้นฐานความเชื่อเช่นนี้ จึงได้นำมาซึ่งฐานคติของทฤษฎีสัจนิยม 3 ประการ คือ Statism Survival และ Self-help (ศิริพิมพ์ ศรีบัลลังค์, 2562)

Statism หมายถึง การมองว่า “รัฐชาติ” เป็นตัวแสดงหลักที่สำคัญที่สุดในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากรัฐชาติ ถือเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งหมดภายในรัฐที่มีความชอบธรรมด้วยหลักความชอบธรรมแห่งรัฐนี้เอง ที่เอื้ออำนาจให้รัฐมีอำนาจในการจัดการและบังคับใช้กฎหมายภายในรัฐได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในขณะที่เดียวกันความเป็นรัฐ

ชาติ ยังสะท้อนได้จากการมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง โดยแต่ละรัฐต่างก็มีอำนาจอธิปไตย ซึ่งไม่มีอำนาจอื่นใดอยู่เหนืออำนาสดังกล่าวนี้ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศจึงเป็นสภาพอนาธิปไตยที่ไม่มีใครมีอำนาจเหนือใคร ทฤษฎีสัจนิยมจึงมองว่ารัฐนั้น เป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้ง เพราะเป้าหมายหลักที่สำคัญของรัฐ คือ ความมั่นคง ทว่าความมั่นคงของรัฐหนึ่ง ๆ อาจนำไปสู่ความไม่มั่นคงของรัฐหนึ่ง หรือที่เรียกกันว่าสภาวะ “กับดักความมั่นคง” (security dilemma) ซึ่งสภาวะดังกล่าวนี้ จะผลักดันให้รัฐที่รู้สึกกว่าตนเองไม่มั่นคง มีพฤติกรรมในการถ่วงดุลกับรัฐอื่น ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถภายในของรัฐตนเอง (internal balancing) ดังเช่น การทุ่มเทงบประมาณแก่กองทัพในการซื้อยุทธโศปกรณ์ที่ทันสมัยต่าง ๆ เพื่อแสดงแสนยานุภาพทางทหารของประเทศให้ทัดเทียมหรือเหนือกว่ารัฐอื่นรัฐหนึ่ง แต่เมื่อรัฐอื่นเห็นดังนั้น ก็อาจมีความรู้สึกกว่าตนเองไม่มั่นคงและพยายามที่จะถ่วงดุลด้วยการเพิ่มขีดความสามารถภายในของรัฐตนเองบ้าง ความมั่นคงของรัฐหนึ่งจึงได้นำไปสู่สภาวะความไม่มั่นคงของรัฐหนึ่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (คิพิมพ์ ศรีบัลลังค์, 2562)

Survival หมายถึง ความอยู่รอดของรัฐ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองรัฐจะต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก เพราะท่ามกลางสภาพที่เป็นอนาธิปไตยระหว่างประเทศ ไม่มีหลักประกันใดที่จะรับรองว่ารัฐจะสามารถ ดำรงความเป็นรัฐได้อย่างอยู่รอดปลอดภัย ด้วยเหตุนี้ การดำรงไว้ซึ่ง “อำนาจ” จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อ “ความอยู่รอดของรัฐ” เพราะความอยู่รอดของรัฐถือได้ว่าเป็น “เป้าหมาย” และเป็น “ผลประโยชน์ที่สำคัญยิ่งของชาติ” วิถีทางเดียวที่จะเป็นหลักประกันความอยู่รอดของรัฐก็คือ การแสวงหาอำนาจ โดย “อำนาจ” ในที่นี้ สามารถอธิบายในความหมายแคบในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์ทางการทหาร ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการบรรลุซึ่งความต้องการของรัฐ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการสร้างภัยคุกคามหรือด้วยการใช้ยุทธกำลังก็ตาม อย่างไรก็ตามอำนาจจะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดของรัฐ แต่คำว่า อำนาจ ยังคงเป็นคำที่มีความเป็นนามธรรมสูง เพราะเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก สัจนิยม จึงเสนอให้ผู้ปกครองรัฐยึดถือในหลักการ “Raison D’etat” หรือ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ก็เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและความมั่นคงของรัฐนั่นเอง กล่าวได้ว่าสำหรับสัจนิยมแล้ว การจะนำพาให้รัฐ สามารถดำรงความอยู่รอด และรักษาผลประโยชน์แห่งชาติได้ จะต้องอาศัย “ความสุ่มรอบคอบ” (prudence) ของผู้ปกครองเป็นสำคัญ เพราะผู้ปกครองที่มีความสุ่มรอบคอบ จะสามารถประเมินสถานการณ์ระหว่างประเทศและเลือกใช้ยุทธศาสตร์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (คิพิมพ์ ศรีบัลลังค์, 2562)

Self-help หมายถึง การที่รัฐต้องพึ่งตนเอง เพราะท่ามกลางสภาพอนาธิปไตยระหว่างประเทศ ที่ไม่มีอำนาจศูนย์กลาง รัฐไม่สามารถมอบความไว้วางใจแก่ตัวแสดงอื่นหรือสถาบันระหว่างประเทศ ที่อยู่ในระบบ เพราะ รัฐอื่นหรือสถาบันระหว่างประเทศ ไม่สามารถที่จะรับประกันในความมั่นคงและความปลอดภัยของรัฐหนึ่ง ๆ ได้ ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่รัฐรู้สึกกว่าตนเองกำลังถูกคุกคามหรือรู้สึกไม่ปลอดภัย รัฐก็จะพยายาม แสวงหาหนทาง ในการเพิ่มพูน

อำนาจของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น การเพิ่มขีดความสามารถทางทหาร กระนั้นก็ดี ด้วยวิธีการดังกล่าว อาจยังไม่เพียงพอต่อการสร้างเสริมอำนาจ ในกรณีของรัฐขนาดเล็ก ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในระบบระหว่างประเทศ เมื่อรัฐเล็กเหล่านี้ ต้องเผชิญกับการคุกคามจากรัฐใหญ่ที่มีอำนาจมากกว่า รัฐที่อ่อนแอกว่าก็จะมารวมตัวเป็นพันธมิตรกัน เพื่อถ่วงดุลทางอำนาจกับรัฐที่แข็งแกร่งกว่า “การถ่วงดุลอำนาจ” จึงเป็นกลไกระหว่างประเทศ ที่สำคัญอย่างหนึ่งของรัฐที่อ่อนแอกว่าในระบบโดยนอกรวมจากจะเป็นกลไกที่ช่วยรักษาดุลยภาพทางอำนาจของระบบแล้วยังเป็นกลไกที่นำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองของระบบระหว่างประเทศด้วย (คีพิมพ์ ศรบัลลังค์, 2562)

แนวความคิดทฤษฎีสัจนิยมแบบดั้งเดิม มีอิทธิพลต่อการศึกษาการเมืองโลก และต่อแนวความคิดของผู้จัดทำนโยบายต่างประเทศ จุดเด่นของทฤษฎีนี้ก็คือ การมองว่ารัฐและระบบรัฐเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในระบบการเมือง ต้นแบบของแนวความคิดนี้ก็คือ การเน้นที่รัฐ ว่าเป็นตัวแสดงหลักในการเมืองโลก และข้อเสนอที่สำคัญของแนวความคิดนี้ก็คือ เมื่อวัตถุประสงค์ของการปกครองก็คือ ความอยู่รอดของชาติ ในสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นศัตรูกัน การแสวงหาอำนาจ จึงเป็นเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ ที่มีเหตุผลถูกต้องและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ความหมายทั่วไปของความคิดนี้ก็คือ ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือที่จะเปลี่ยนแปลงตัวแสดงพฤติกรรมของตัวแสดงอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐอื่น ๆ ให้เป็นไปในแนวทางที่ตนเองต้องการ หรือในอีกด้านหนึ่งก็คือ ความสามารถที่จะต่อต้านอิทธิพลจากภายนอก ที่จะมาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน เพราะฉะนั้น สิ่งที่รัฐจะทำได้ในการเมืองโลกก็คือ หน้าที่ในการที่จะดำรงไว้ซึ่งอำนาจของตน และเพิ่มพูนอำนาจของตนด้วย จึงเป็นหัวใจในฐานะที่เน้นเรื่องความแตกต่างระหว่างขอบเขตภายในและขอบเขตภายนอก

ในความคิดนี้ รัฐจะไม่ยอมรับว่ามีอำนาจที่เหนือกว่าอื่นใด เพราะฉะนั้น จึงต้องพึ่งตนเอง ในการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และเพื่อเป็นหลักประกันความอยู่รอด เพราะฉะนั้น ผลประโยชน์ของรัฐจึงมีความหมายในรูปของอำนาจ และไม่รวมปัจจัยอื่น ๆ เช่น การส่งเสริมค่านิยมทางอุดมการณ์ หรือหลักการทางศีลธรรม ธรรมชาติของระบบรัฐ ที่เป็นอนาธิปไตย ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างสมรรถนะทางทหาร ให้เพียงพออย่างน้อยที่สุดก็เพื่อป้องกันปราบปรามการรุกราน และเพื่อที่จะรักษาตนเองให้พ้นจากอันตราย แนวคิดนี้ตระหนักและเน้นย้ำอย่างสม่ำเสมอ ถึงเหตุการณ์เลวร้ายที่จะเกิดในอนาคต เมื่อรัฐทุกรัฐพยายามที่จะแสวงหาการเพิ่มพูนอำนาจเทคนิคที่ดีที่จะควบคุมได้ก็คือ การจัดตั้งระบบดุลแห่งอำนาจ

แนวคิดนี้ มุ่งที่การควบคุมระบบ ซึ่งประกอบด้วยรัฐที่ต่างก็มีอำนาจอธิปไตยของตนเอง ผู้ที่เชื่อในแนวความคิดนี้ บางคนยังอ้างว่า ในเมื่อการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ตนเอง เป็นพื้นฐานของธรรมชาติของมนุษยชาติ ระบบรัฐ จึงเป็นผลสะท้อนของธรรมชาติในสภาวะการของความขัดแย้งที่มีอยู่ตลอดเวลา และการแข่งขันในการเมืองโลก ความร่วมมือก็เป็นไปได้ก็เพียงแต่เมื่อ ความร่วมมือนั้น ให้ผลประโยชน์แก่รัฐตัวอย่างประเทศที่มีพฤติกรรม

ตามแนวความคิดแบบสังคมนิยม เช่น สหรัฐอเมริกา ที่พยายามอย่างสม่ำเสมอที่จะเพิ่มพูนอำนาจรัฐของตนเอง ด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การใช้กำลังทางการทหาร การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเข้าควบคุมหรือบังคับประเทศ หรือกลุ่มประเทศต่างให้กระทำการต่าง ๆ ตามที่กลุ่มของตนเอง

ทฤษฎีดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power)

ทฤษฎีดุลแห่งอำนาจ เป็นทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่ให้ความสำคัญกับอำนาจระหว่างรัฐ โดยศึกษาถึงรูปแบบบางประการของรัฐ ที่ใช้ในการถ่วงดุลเพื่อความมั่นคงระหว่างรัฐ ดังนั้น หลักสำคัญในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามทฤษฎีดุลแห่งอำนาจจึงอยู่ที่ดุลยภาพ

ฮันส์ เจ มอร์แกนธอ (Hans J. Morgenthau) กล่าวว่า ทฤษฎีดุลอำนาจ หมายถึง การดำเนินนโยบายของรัฐในการกระจายอำนาจและเชื่อว่าการเมืองระหว่างประเทศเป็นการเมืองที่ไม่มีกฎเกณฑ์ กล่าวคือ จะไม่มีสงครามเมื่อเกิดดุลยภาพ แต่เมื่อใดดุลยภาพหายไปจากปัจจัยภายใน หรือปัจจัยภายนอกก็ตาม จะเกิดวิกฤตการณ์ระบบดุลแห่งอำนาจ โดย เมอร์แกนธอ ได้ให้คำจำกัดความว่า ผลประโยชน์ คือ การดิ้นรนต่อสู้เพื่ออำนาจนั่นเอง การที่รัฐต่าง ๆ ใฝ่ฝันอยากมีอำนาจ โดยที่แต่ละรัฐ พยายามที่จะคงไว้หรือไม่ทำลายสถานภาพเดิม จะนำไปสู่ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับโครงสร้าง เพื่อที่จะนำไปสู่สภาพการณ์ที่เรียกว่า ดุลอำนาจ ดังนั้น แต่ละรัฐจึงพยายามสร้างพันธมิตร เพื่อให้ถ่วงดุลซึ่งกันและกัน (กรชวล ศรีศักดิ์, 2561)

มอร์ตัน เอ แคปเลน (Morton A. Kaplan) นักคิดคนสำคัญในความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ กล่าวว่า ในระบบการเมืองระหว่างประเทศ จะไม่มีรัฐใดรัฐหนึ่งที่มีอิทธิพลครอบงำระบบได้ทั้งระบบ แต่จะมีรัฐอื่น ๆ รวมตัวกันต่อต้าน เพื่อโค่นอำนาจของอีกฝ่าย จึงเรียกว่า ระบบถ่วงดุลอำนาจ (กรชวล ศรีศักดิ์, 2561)

สำหรับนักคิดสายสังคมนิยมดั้งเดิมหลายคน กล่าวว่า ดุลแห่งอำนาจ เป็นระบบที่ต้องการให้มีอำนาจเท่าเทียมกัน เพราะ การถ่วงดุลอำนาจที่เท่าเทียมกัน จะสามารถป้องกันการเกิดสงครามและสามารถป้องกันไม่ให้ประเทศหนึ่งประเทศใด เข้ามามีอำนาจในการครอบครองได้อย่างเบ็ดเสร็จ ดุลแห่งอำนาจ จึงเป็นหลักการเบื้องต้นของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นยาก การรักษาไว้ก็ยากยิ่งเช่นเดียวกัน หากแต่การคงไว้ซึ่งดุลอำนาจ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ (กรชวล ศรีศักดิ์, 2561)

ทฤษฎีดุลแห่งอำนาจเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญอย่างมากกับอำนาจระหว่างรัฐระหว่างประเทศ ทั้งการดำเนินการด้านนโยบายของรัฐ การกระจายอำนาจ การถ่วงดุลอำนาจเพื่อรักษาและไม่ให้เกิดการต่อต้านหรือโค่นอำนาจจากฝ่ายอื่น ๆ เป็นการถ่วงดุลอำนาจที่เท่า

เทียม จะช่วยป้องกันประเทศไม่ให้เกิดการครอบงำจากประเทศอื่น ๆ และไม่ให้เกิดสงครามระหว่างประเทศ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของประเทศ

แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมแบบใหม่ (Neo-Realism)

แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมแบบใหม่ ได้ถูกพัฒนาขึ้น โดยนำเอาข้อจำกัดทางด้านทฤษฎีของแนวคิดทฤษฎีสัจนิยมแบบดั้งเดิมและคำวิพากษ์วิจารณ์ทางวิชาการ จากต่างสำนักมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นแนวคิดทฤษฎีของตนเองขึ้นมา ดังนั้น มโนทัศน์และแนวคิดสัจนิยมแบบดั้งเดิม จึงยังปรากฏอยู่ในมโนทัศน์และแนวคิดสัจนิยมแบบใหม่ แต่มโนทัศน์และแนวคิดบางประการ เป็นการเสนอขึ้นมาใหม่ (ขจรศักดิ์ สิริ, 2551)

Neo-Realism หรือ สำนักสัจนิยมใหม่ (หรือที่เรียกกันว่า Structural Realism) เป็นสำนักทฤษฎีใหญ่ การศึกษานี้ เลื่อนแนวคิดของ Kenneth Waltz ขึ้นมาศึกษาถึงประเด็นเรื่องอนาธิปไตย Waltz มีความเชื่อว่า รัฐอยู่ในสถานะของ อนาธิปไตย (a State of Perpetual International Anarchy) โดยแบ่งแยกอนาธิปไตยของการเมืองระหว่างประเทศ กับอนาธิปไตยของการเมืองภายในรัฐออกจากกัน โดยมองว่า การเมืองภายในรัฐ มีอำนาจศูนย์กลางเป็นผู้ใช้ หรือบังคับใช้ อำนาจในการควบคุมดูแล ในขณะที่เวทีระหว่างประเทศนั้น ไม่มีหน่วยอำนาจศูนย์กลาง เช่น การเมืองภายใน จากสภาพดังกล่าว ส่งผลให้รัฐ ต้องหาทางเอาตัวรอด ซึ่งความสามารถในการอยู่รอด เป็นพื้นฐานที่รัฐจะแสวงหา และการแสวงหาขึ้นก็จะนำไปสู่สงคราม เพราะสงครามเป็นสิ่งที่ไม่อาจป้องกันให้เกิดขึ้นได้ โดยมองว่า สาเหตุที่รัฐกระทำการใด ๆ เป็นเพราะธรรมชาติของมนุษย์ ที่ทำให้เกิดการกระทำหรือการบังคับให้รัฐอื่นกระทำอะไรบางอย่าง ตอบสนองกลับมา จากสถานะที่รัฐต่าง ๆ ต้องอยู่ในสถานะที่ต้องเอาชนะและหาทางเอาตัวรอด จึงนำไปสู่การที่รัฐต้องช่วยเหลือตัวเอง (Self-Help) เพราะในสถานะอนาธิปไตย ไม่มีสิ่งใดจะมารับประกันหรือช่วยเหลือรัฐ หากรัฐไม่ช่วยเหลือตัวเอง รัฐจึงมีสภาพเป็น Egoist หรือ การที่ยึดเอาตนเองเป็นหลัก ไม่คิดถึงผู้อื่น คิดถึงแต่ตนเอง

จากสภาพที่รัฐเป็น Egoist และต้อง Self-Help ส่งผลให้รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ที่เกิดขึ้นในระบบที่เป็นโครงสร้าง (Structure) ระบบดังกล่าว เป็นระบบที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ ในการตีความของ Waltz แบ่งระบบการเมืองออกเป็น 3 มิติ คือ หลักการระเบียบ (Ordering Principles) หลักการของการแบ่งแยก (Principle of Differentiation) และการแบ่งสรรอำนาจ (Distribution of Capabilities) โดยสามมิตินี้ ส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐ ผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่งทั้งหมดล้วนนำไปสู่พฤติกรรมของรัฐ Waltz เสนอว่า ในระบบโลกที่ขาดศูนย์กลางของอำนาจไม่มีผู้ดูแลระบบความสัมพันธ์ จาก Assumption ของ Waltz ที่เชื่อว่า รัฐเป็น Egoist ในระบบโครงสร้างของโลกนั้น ทำให้ความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น เป็นไปได้ยากหรือเป็นไปได้ เพราะรัฐต่าง ๆ จะยังคงคิดคำนึงถึง (Concern) เกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือของรัฐอื่น ๆ และผลประโยชน์ที่เปรียบเทียบกับรัฐอื่น ๆ (Partner's Relative Gains) Waltz สรุปว่า จากสภาพที่ไม่มีอะไรมาเป็นหลักประกันความปลอดภัย และผลประโยชน์ของ

รัฐในสภาวะอนาธิปไตย ได้ส่งผลให้รัฐ ต้องปกป้องตนเอง ด้วยการแสวงหาอำนาจ (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2560)

ทฤษฎีสัจนิยมใหม่นั้น เต็มไปด้วยการแข่งขันและความขัดแย้ง ทว่าภายใต้สภาพอนาธิปไตยและขีดความสามารถที่แตกต่างกันของรัฐ ในระบบระหว่างประเทศ รัฐ ซึ่งตกอยู่ในสภาวะที่ต่างหวาดระแวงซึ่งกันและกัน จะแสวงหาผลประโยชน์ในเชิง เปรียบเทียบ (relative gains) กับรัฐอื่น ความร่วมมือระหว่างประเทศจึงสามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้สภาพอนาธิปไตย โดยรัฐหนึ่ง ๆ อาจจับมือเป็นพันธมิตรกับบางรัฐ เพื่อถ่วงดุลต่ออำนาจของรัฐ หรือชั่วคราวที่ตนประเมินว่า อาจเป็นภัยคุกคามหรือมิฉะนั้น รัฐ นั้นก็อาจถูกรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่า บังคับให้ร่วมมือในสภาพที่จำยอม ในทัศนะของสัจนิยมใหม่ การสร้างพันธมิตร (เช่น ระบบซานฟรานซิสโกระหว่างสหรัฐกับบรรดา ประเทศในแถบเอเชียตะวันออกหรือกลุ่ม NATO กับกลุ่ม WARSAW PACT) และการร่วมมือแบบถูกบังคับ จึงเป็นความร่วมมือเพียงไม่กี่แบบที่อาจเกิดขึ้นได้

พัฒนาการทางความคิดของแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม (Liberalism) เช่นเดียวกับแนวคิดทฤษฎีสัจนิยม มีรากฐานทางความคิดทางปรัชญาการเมืองมาเนิ่นนานแล้ว โดยนักคิดสกุลนี้ พัฒนามาความคิดมาจากนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญอย่าง จอห์น ล็อก (John Lock) ฌอง ฌัก รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) และอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นต้น วิธีคิดและข้อถกเถียงทางวิชาการของแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม คือ มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลสามารถใช้ตรรกะและเหตุผลรู้จักประนีประนอมและร่วมมือกันได้โดยธรรมชาติ การกระทำและการตัดสินใจของมนุษย์จึงเป็นการตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล (Rational decision) รัฐซึ่งเป็นเสมือนภาพตัวแทนของปัจเจกบุคคล จึงสามารถประนีประนอมระหว่างกันร่วมมือกันได้และมีการตัดสินใจเชิงนโยบายที่สมเหตุสมผลด้วย

จอห์น ล็อก (John Lock) มีทัศนะว่า สภาวะตามธรรมชาติ มนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพโดยทั่วไปแล้ว มนุษย์มีแนวโน้มแสวงหาสิทธิทางการเมืองให้แก่ตนเองโดยเฉพาะ “สิทธิในทรัพย์สิน” กล่าวคือ มนุษย์มีสิทธิในการแสวงหา ครอบครองและพิทักษ์ทรัพย์สิน รัฐและผู้ปกครองไม่สามารถอ้างเหตุผลใดในการเข้ายึดทรัพย์สินอันเกิดจากการลงแรงของประชาชนโดยไม่จ่ายค่าตอบแทนอันเป็นธรรมได้ ด้วยการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพนี้ โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์จึงสามารถใช้เหตุผลและร่วมมือกันได้ (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

จากแนวความคิดดังกล่าว นักทฤษฎีสำนักเสรีนิยม ได้พัฒนาแนวคิดทฤษฎีของตนต่อเนื่องขึ้นมา โดยพิจารณาว่า “รัฐ” เปรียบเสมือน “มนุษย์” ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและ “สภาวะธรรมชาติ” ของ จอห์น ล็อก (John Lock) นั้นเปรียบเสมือน “สังคมระหว่างประเทศ” ซึ่งมีลักษณะ “สภาวะอนาธิปไตย” อย่างไรก็ตาม ในสภาวะอนาธิปไตยนั้น รัฐยังสามารถร่วมมือกันได้

เพื่อแก้ไขปัญหาหระหว่างกัน รัฐควรรวมตัวกัน เพื่อจัดตั้ง “สถาบันส่วนรวม” ขึ้น ดังที่มนุษย์ทำการตกลงกัน มาอยู่ร่วมกัน เป็นรัฐและตั้งรัฐบาลขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงาน เพื่อสถาปนาความร่วมมือระหว่างรัฐให้เกิดขึ้น อันจะเป็นการยับยั้งและแก้ไขความขัดแย้งและโดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามระหว่างรัฐอย่างสันติวิธี แนวความคิดดังกล่าว ได้ถูกพัฒนาให้กลายเป็นเหตุผลสำคัญ เพื่อสนับสนุนการก่อตั้ง “สถาบันระหว่างประเทศ” (International Institutions) อันเป็นสาระสำคัญสำหรับแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมแบบใหม่ (Neo-Liberalism)

อิมมานูเอล คานท์ เป็นนักปราชญ์การเมืองอีกคนหนึ่ง ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นรากฐานทางความคิด ของแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม คานท์ นอกจากจะได้รับอิทธิพลจากนักปราชญ์การเมืองเสรีนิยมอย่าง เช่น จอห์น ล็อก (John Lock) แล้ว ยังเชื่อว่าการสถาปนาสันติภาพ (Peace) ของโลกให้เกิดขึ้นนั้น ต้องกระทำโดยการสนับสนุนให้เกิด “รัฐประชาธิปไตย” (Democratic state) ขึ้นจำนวนมาก เนื่องจากเชื่อว่า “รัฐประชาธิปไตย ไม่ทำสงครามระหว่างกัน” ตรงกันข้ามรัฐเหล่านี้ จะพยายามรักษาสันติภาพระหว่างกันเอาไว้ วิธีการคิดเช่นนี้รู้จักในนาม “ทฤษฎีสันติภาพประชาธิปไตย” (Democratic peace theory) อันเป็นทฤษฎีสำคัญในสกุลความคิดเสรีนิยมแบบเดิม (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

ทฤษฎีเสรีนิยมมีการพัฒนาแนวความคิดของตนเองขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอ มีการพิจารณาถึงรัฐและมนุษย์ สภาวะทางธรรมชาติ สังคมระหว่างประเทศ สภาวะอธิปไตย ซึ่งในสภาวะอธิปไตยมีการร่วมมือ เพื่อแก้ไขปัญหาหระหว่างรัฐ โดยมีการจัดตั้ง “สถาบันส่วนรวม” ขึ้นเพื่อทำข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ติดต่อประสานงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐ นอกจากนี้ยังมีนักปราชญ์ทางการเมืองอย่าง อิมมานูเอล คานท์ ที่เป็นรากฐานทางความคิดของแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม จะต้องทำให้รัฐประชาธิปไตยเกิดขึ้น เนื่องจากรัฐประชาธิปไตยจะไม่ทำให้เกิดสงครามระหว่างรัฐ เพื่อเป็นการรักษาสันติภาพจึงเกิดเป็น ทฤษฎีสันติภาพประชาธิปไตย

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม (Liberalism)

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม (Liberalism) แม้จะไม่มีอิทธิพลเทียบเท่ากับแนวคิดทฤษฎีสังคมนิยม ในการอธิบายปรากฏการณ์การเมืองระหว่างประเทศ แต่แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมนี้เป็นแนวทางศึกษาการเมืองที่เป็นทางเลือกระหว่างทฤษฎีกระแสหลักด้วยกัน ในการอธิบายปรากฏการณ์การเมืองระหว่างประเทศ มาตั้งแต่อดีตแล้ว เสรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นวิธีการศึกษาในแง่ของศีลธรรมและจริยธรรม นักทฤษฎีในสำนักนี้ มุ่งเสนอแนะสังคมโลก “ที่ควรจะเป็น” เพื่อไปสู่สภาวะที่อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เรียกว่า “สันติภาพอันสถาพร” (Perpetual peace) และพยายามแก้ไขปัญหาของ “ความดิบเถื่อนอันไร้ข้อแปะ” (Lawless savagery) แม้ว่าการกล่าวถึงสิ่งที่ควรจะเป็นนี้ ทำให้นักวิชาการจากสำนักคิดอื่น ๆ โดยเฉพาะสำนักสังคมนิยมมองว่า แนวคิดทฤษฎีแบบเสรีนิยมนั้น เป็นวิธีการ

ที่ไม่ยึดติดอยู่กับข้อเท็จจริง และเป็นพวก “มองโลกในแง่ดีเกินไป” หรือ “อุดมคตินิยม” แต่นักคิดในสกุลความคิดนี้ ยังคงยึดมั่นในหลักการของตน (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แนวคิดเสรีนิยมเดิมนั้น อยู่ในความคิดทางการเมือง ซึ่งย้อนไปถึงนักคิดอย่างจอห์น ล็อก ในปลายศตวรรษที่ 17 ตั้งแต่นั้นมา ความคิดแบบเสรีได้ก่อรูปขึ้นมา ว่าเราคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับพลเมืองอย่างไร เสรีนิยมเป็นทั้งทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐบาลภายในรัฐ และแนวคิดธรรมาภิบาลระหว่างรัฐกับประชาชนทั่วโลก แนวคิดเสรีนิยมไม่เห็นด้วยกับแนวคิดสังคมนิยมที่มองว่า การเมืองระหว่างประเทศเป็นอนาธิปไตย แต่พวกเสรีนิยม มุ่งค้นหาค่านิยมของความเป็นระเบียบ เสรีภาพ ความยุติธรรม และความอดทนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ช่วงสำคัญของความคิดแบบเสรีนิยม ในความสัมพันธ์ระหว่างมาถึงในยุคระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 จากงานของพวกเสรีนิยม ที่เชื่อว่าการทำสงครามไม่มีความจำเป็นและเป็นวิธีการที่ล้าสมัย ที่ต้องมาระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐ สถาบันในประเทศและระหว่างประเทศ มีความจำเป็นเพื่อปกป้องและส่งเสริมค่านิยมเหล่านี้ แต่ต้องเข้าใจว่า ค่านิยมเหล่านี้และสถาบัน อาจทำให้มีความแตกต่างทางนัยยะ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ว่า มีการถกเถียงอย่างรุนแรงระหว่างพวกเสรีนิยม เสรีนิยมไม่เห็นด้วยกับประเด็นสำคัญ เช่น สาเหตุของสงคราม และสถาบันประเภทไหนที่จำเป็นต่อการส่งเสริมค่านิยมแบบเสรีนิยม ในระบบระหว่างประเทศพหุวัฒนธรรมแบบกระจายอำนาจ และข้อแตกต่างที่สำคัญ ภายในเสรีนิยม ซึ่งมีความชัดเจนขึ้นในโลกโลกาภิวัตน์ของเรา คือ ระหว่างพวกที่ปฏิบัติด้วยแนวคิดเสรีนิยมด้านบวก ซึ่งสนับสนุนนโยบายต่างประเทศแบบแทรกแซง (interventionist foreign policies) และสถาบันระหว่างประเทศที่เข้มแข็ง กับพวกที่ต่อต้านด้วยแนวคิดด้านลบซึ่งให้ความสำคัญกับการอดทนและไม่แทรกแซง (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แนวคิดแบบเสรีนิยม ได้รับการฟื้นฟูภายหลังสงครามเย็นและได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งได้พัฒนาเป็นแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่สอดคล้องกับความคิดพื้นฐานของทฤษฎีนิยามโดยเน้นความเชื่อในเรื่องของเศรษฐศาสตร์การเมืองในเรื่อง ตลาดเสรีนิยม (Free-Market) ระบอบการปกครองแบบสากล (International Regimes) และธรรมาภิบาลของโลก (Global Governance) ในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการเจรจาและข้อตกลงการบริหารระหว่างประเทศต่าง ๆ เสรีนิยมใหม่เชื่อว่า การพึ่งพิงอาศัยกัน ทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจขนาดใหญ่ จะนำไปสู่ความก้าวหน้าและความมั่นคงร่วมกัน รวมทั้งลดความตึงเครียดระหว่างประเทศต่าง ๆ ลงหรืออย่างน้อยที่สุด ก็สามารถเบี่ยงเบนรัฐทั้งหลาย จากการใช้กำลังทางด้านการทหารในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม พยายามพัฒนาทฤษฎีและความคิดเกี่ยวกับ “ธรรมาภิบาล” หรือแนวคิดความร่วมมือระหว่างรัฐกับรัฐ โดยผ่านสถาบันระหว่างประเทศ กระทั่งกล่าวได้ว่า หากต้องการศึกษาสถาบันและองค์การระหว่างประเทศ จะละเลยแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมแบบใหม่ไปเสียไม่ได้ ซึ่งมีแนวคิดสำคัญสองประการก็คือ สถาบันองค์การระหว่างประเทศและความ

ร่วมมือระหว่างประเทศ แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ เสนอข้อถกเถียงสำคัญว่า การเมืองระหว่างประเทศโดยส่วนมาก ถูกจัดอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยผ่านสถาบัน ดังนั้น แนวคิดทฤษฎีนี้ จึงทำการพิจารณาบทบาทของสถาบันและองค์การระหว่างประเทศ ในหลายแง่มุม รวมถึงการก่อกำเนิดและผลกระทบของสถาบัน และองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งพัฒนาไปมากในปัจจุบัน ทั้งจำนวนและประเภท โดยตอบสนองต่อค่านิยมแบบ “เสรีนิยม” ในรูปแบบต่าง ๆ กัน แนวคิดเสรีนิยม เห็นว่าควรมีการสถาปนากฎหมายระหว่างประเทศขึ้น เพื่อเป็นเสมือนแนวทางปฏิบัติและเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของรัฐ และกลไกในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างรัฐอย่างสันติ เช่น สมาชิกองค์การการค้าโลก ย่อมต้องยึดกฎระเบียบขององค์การการค้าโลก ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกลงได้ แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศนี้ จะช่วยทำให้ประเทศต่าง ๆ ไม่ต้องตกอยู่ในความหวาดระแวง ในสภาวะอนาธิปไตย และไม่จำเป็นต้องแข่งขัน เพื่ออำนาจและผลประโยชน์ของรัฐมากเกินไป แม้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศจะมีจุดแข็งอยู่ที่การเป็นช่องทาง ให้รัฐเข้ามารวมมือกัน โดยมีความหวาดระแวงระหว่างกันน้อยลงและโดยทั่วไปแล้ว ไม่ค่อยมีตัวอย่างรัฐ ที่จงใจฉีกกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ทว่าจุดอ่อนของกฎหมายลักษณะนี้ อยู่ที่การไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของรัฐได้อย่างแท้จริง อำนาจอธิปไตยของรัฐ ยังถือเป็นอำนาจอันล้นละเมิดมิได้ การจะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับรัฐและเป็นทางเลือกของรัฐการที่ทฤษฎีเสรีนิยม ให้ความสำคัญต่อการมีบรรทัดฐานและกฎกติการะหว่างประเทศร่วมกัน โดย มองว่าการมีกฎเกณฑ์กติกาเหล่านี้ จะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกำกับพฤติกรรมของรัฐ ที่อยู่ในระบบและจะทำให้สามารถคาดการณ์พฤติกรรมของรัฐได้นั้น ไม่เป็นความจริง เนื่องจากประสบการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การมีกฎเกณฑ์ กติกาผ่านสถาบันระหว่างประเทศ ไม่อาจอธิบายพฤติกรรมของมหาอำนาจ ในการใช้ข้ออ้างทางด้านจริยธรรมและศีลธรรมระหว่างประเทศ เพื่อผลประโยชน์ของตนได้ หากจะพิจารณาด้วยมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ก็จะเห็นว่าอำนาจและสถาบันการเงินระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งโครงสร้างทางอำนาจระหว่างประเทศ ที่ไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ แนวคิดที่ว่าโลกจะไม่มีสงครามภายหลังสงครามเย็น ก็ดูจะไม่เป็นความจริงเสมอไปด้วย เพราะนับตั้งแต่หลังสงครามเย็นได้สิ้นสุดลง ปัญหาความขัดแย้งยังคงเกิดขึ้นในบริเวณต่าง ๆ ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ที่ขยายลูกกลามกลายเป็นสงคราม ยกตัวอย่างเช่น ในรัฐต่าง ๆ ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอดีตสหภาพโซเวียตและยูโกสลาเวีย ก็อยู่นอกเหนือไปจากสิ่งที่เสรีนิยมใหม่ ได้กล่าวถึง ยิ่งไปกว่านั้นนักทฤษฎีสายสังคมนิยม ยังได้โจมตีการที่เสรีนิยมใหม่ให้ความสำคัญต่อตัวแสดงระดับอื่นที่มีใช้รัฐ โดยมองว่าทัศนะดังกล่าว เป็นการเบียดบังบทบาทของรัฐมากเกินไป เพราะความจริงแล้ว บทบาทของรัฐ มิได้ลดน้อยถอยลงไปแต่อย่างใด และรัฐยังคงมีความสำคัญอย่างมาก ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศท่ามกลางบทบาทของตัวแสดงอื่น ๆ (ศิริพิมพ์ ศรีบัลลังค์, 2562)

ทฤษฎีเสรีนิยม จะเห็นได้ว่า เสรีนิยม ได้เข้ามาเติมเต็มในส่วนที่สัจนิยมขาดหายไป จุดเด่นของเสรีนิยม ได้แก่ การให้ความสำคัญต่อสถานะขึ้นต่อกัน ซึ่งสามารถที่จะนำพาไปสู่ความร่วมมือระหว่างรัฐทั้งหลาย ในระบบระหว่างประเทศ เนื่องจากเสรีนิยม ช่วยยกระดับผลประโยชน์แห่งชาติ ขึ้นมาเป็น “ผลประโยชน์ร่วมกัน” ระหว่างรัฐในระบบระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญต่อรูปแบบการปกครอง ซึ่งเป็นปัจจัยภายในประเทศ (โดยเน้นการปกครองแบบประชาธิปไตย) และตัวแสดง อื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือไปจากตัวแสดงระดับรัฐด้วย ทฤษฎีเสรีนิยม ยังมุ่งให้น้ำหนักความสนใจต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือไปจากความสนใจของทฤษฎีสัจนิยม กล่าวได้ว่า ทฤษฎีเสรีนิยม ประสบความสำเร็จ ในการกำจัดอุปสรรคทางการค้าและการสื่อสาร และยังได้สร้างสังคมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่เสรีนิยมโยกย้ายต้องการมาโดยตลอด แต่แม้ว่าการเกิดขึ้นของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ จะนำมาซึ่งชัยชนะของทฤษฎีเสรีนิยม แต่ท่ามกลางบริบทของโลก ที่มีเคยหยุดนิ่งอยู่กับที่ ทำให้ทฤษฎีเสรีนิยม ประสบกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายความร่วมมือในปัจจุบัน ที่มีความสลับซับซ้อน เนื่องจากความร่วมมือที่เกิดขึ้นตามแนวทางของเสรีนิยม ได้รับการโจมตีว่า เป็นความร่วมมือที่เปราะบาง และยังเป็นความร่วมมือที่ประกอบไปด้วยทัศนคติสองด้าน ที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ในด้านหนึ่งของความร่วมมือ เป็นเรื่องของผลประโยชน์และความเห็นแก่ตัว ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง วางอยู่บนหลักศีลธรรม จริยธรรม ที่เน้นเรื่องความถูกต้องและหน้าที่ (คิพิมพ์ ศรีบัลลังค์, 2562) หัวใจของทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ ก็คือ กฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนบรรทัดฐานระหว่างประเทศ เพราะระบบ ระหว่างประเทศ จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนบรรทัดฐาน เพื่อเป็นกรอบการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่าง ๆ เพื่อให้แต่ละรัฐ มีพฤติกรรมอันพึงกระทำและพึงละเว้น จุดแข็งของทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ จึงอยู่ที่การมี “International regime” อันหมายถึง ชุดของกฎเกณฑ์ กติกา ที่ได้รับการยอมรับจากรัฐทั้งหลาย ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการคาดการณ์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง ในระบบระหว่างประเทศ โดยหากเราจะย้อนกลับไปมองโลกในช่วงหลังสิ้นสุดสงครามเย็น จะเห็นได้ว่า สภาพบรรยากาศทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เอื้อต่อการอธิบายแบบแนวคิดเสรีนิยมใหม่อย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะความพ่ายแพ้ของฝ่ายสังคมนิยม ได้ตอกย้ำแนวความคิด “The End of History” หรือการสิ้นสุดของความขัดแย้งทางด้าน อุดมการณ์ (ตามที่ Francis Fukuyama ได้คาดการณ์ไว้) ซึ่งทำให้อุดมการณ์ประชาธิปไตยผงาดขึ้นมาพร้อมกับความเชื่อที่ว่า รัฐประชาธิปไตย จะไม่ทำสงครามรุกรานกัน และกัน นอกจากนี้ ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุด การให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านความมั่นคงทางทหาร ก็ได้ลดลงและถูกแทนที่ด้วยความสนใจต่อประเด็น ทางด้านเศรษฐกิจ อันสืบเนื่องมาจากการที่รัฐ อยู่ภายใต้สภาพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้แนวโน้มที่รัฐในระบบระหว่างประเทศ จะร่วมมือกันมีมากยิ่งขึ้น ในช่วงหลังสงครามเย็น จึงเป็นช่วงที่มีสถาบันระหว่างประเทศเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ

และการค้า ยกตัวอย่างเช่น WTO, IMF, APEC, NAFTA, AFTA เป็นต้น ประเด็นที่สำคัญก็คือ รัฐในระบบระหว่างประเทศได้ยอมสละอำนาจอธิปไตยของตนเอง เพื่อเข้าร่วมการเป็นสมาชิกของสถาบันระหว่างประเทศ โดยได้ยอมรับและปฏิบัติตามกฎ กติกา ตลอดจนบรรทัดฐานที่เป็นผลผลิตของสถาบันระหว่างประเทศด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า แม้ว่าทฤษฎีเสรีนิยม จะสามารถอธิบายถึงแนวโน้มความร่วมมือและการสร้าง สถาบันระหว่างประเทศโดยคาดหวังว่ากฎ กติกา ตลอดจนบรรทัดฐานต่าง ๆ จะพัฒนาไปสู่ประชาคมโลก ที่มีจริยธรรมและศีลธรรม คอยกำกับพฤติกรรมของรัฐ โดยถือได้ว่า ประชาธิปไตย เศรษฐกิจแบบทุนนิยม และ ศีลธรรมระหว่างประเทศเป็นก้าวอย่างหนึ่งของการนำพาโลก เข้าสู่ยุคของการเป็นโลกาภิวัตน์ ดังจะเห็นได้ จากการที่นักวิชาการสายเสรีนิยมจำนวนมาก ได้กล่าวถึงประเด็นของโลกาภิวัตน์จากปรากฏการณ์การรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ การเงิน และเทคโนโลยี ซึ่งทำให้โลกมีขนาดเล็กลง อันส่งผลให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างรัฐที่เป็นไปอย่างรวดเร็วอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน โดยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น มิได้ส่งผลในมิติของเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อมิติทางการเมืองภายใน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งหมดทั้งหมดที่มีอยู่ ในระบบระหว่างประเทศด้วย นอกจากนี้ บทบาทของรัฐยังถูกจำกัดให้ลดลง เหลือเพียงบทบาทในการวางนโยบายเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมสวัสดิการสังคมภายในประเทศ และต้องอยู่ภายใต้แรงกดดันที่จะต้องให้ความสนใจต่อเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นหลัก รัฐถูกกดดันให้ละทิ้งบทบาทเดิมที่ต้องรับผิดชอบกับสังคมของตนเอง ด้วยการหันมาปฏิบัติตามคำแนะนำของสถาบันเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น GATT, IMF, World Bank เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า ทฤษฎีเสรีนิยม เป็นทฤษฎีที่ช่วยปูพื้นฐานความเข้าใจ เกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ แต่ถึงกระนั้น ทฤษฎีเสรีนิยมก็ไม่อาจให้คำอธิบายต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในช่วงหลังสงครามเย็นได้ทั้งหมด (ศิริพิมพ์ ศรีบัลลังค์, 2562)

ในแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมเป็นแนวคิดที่อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ทฤษฎีเสรีนิยมเป็นทั้งทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐบาลภายในรัฐ และแนวคิดธรรมาภิบาลระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งจะมีความเห็นต่างจากแนวคิดสังคมนิยม ที่มองว่าการเมืองระหว่างประเทศเป็น อนุาธิปไตย แต่เสรีนิยมจะมุ่งเน้นในการแสวงหาค่านิยมของความเป็นระเบียบ เสรีภาพ ความยุติธรรม และความอดทนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิดเสรีนิยมได้รับการฟื้นฟูจนได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นในปัจจุบันและพัฒนาความคิดพื้นฐานของทฤษฎีนิยม เน้นความเชื่อในเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมือง ตลาดเสรีนิยม ระบอบการปกครองแบบสากล และธรรมาภิบาล โดยมีความเชื่อว่า การพึ่งพาอาศัยกันทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจจะทำให้มีความก้าวหน้าและเกิดความมั่นคง และนอกจากนี้แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมได้มีการพัฒนาทฤษฎีและความคิดที่อธิบายเกี่ยวกับ ธรรมาภิบาลหรือแนวคิดความร่วมมือระหว่างรัฐกับรัฐ

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมสมัยใหม่ (Neoliberalism)

แนวคิดเสรีนิยมแบบใหม่ (Neoliberalism) ได้แย้งคำอธิบายการเมืองระหว่างประเทศของแนวคิดทฤษฎีสัจนิยมที่มองว่า การเมืองระหว่างประเทศ อยู่ในสถานะอนาธิปไตย ในลักษณะ “รัฐใหญ่กินรัฐเล็ก” และไม่เห็นด้วยกับประเด็นสำคัญของแนวความคิดทฤษฎีสัจนิยม เช่น สาเหตุของสงครามระหว่างรัฐ อย่างไรก็ตาม เสรีนิยมแบบใหม่ได้ยอมรับถึงข้อบกพร่องทางวิชาการ โดยเฉพาะการไม่สามารถอธิบายการอุบัติขึ้นของสงครามโลกครั้งที่สองได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า “ภาษา” และแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมแบบใหม่ จึงมีลักษณะ “ปฏิบัตินิยม” (Pragmatism) โดยคำนึงถึงผลลัพธ์และความเป็นไปได้ ในการปฏิบัติมากขึ้น (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยม พยายามพัฒนาทฤษฎีและความคิดเกี่ยวกับ “ธรรมาภิบาลโลก” (Global governance) หรือแนวคิดความร่วมมือระหว่างรัฐกับรัฐ โดยผ่านสถาบันระหว่างประเทศกระทั่งกล่าวได้ว่าหากต้องการศึกษาสถาบันและองค์การระหว่างประเทศ จะละเลยแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมแบบใหม่ไปเสียไม่ได้ (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ มีสมมติฐาน คือ ลักษณะอนาธิปไตยของระบบระหว่างประเทศ ทำให้รัฐกำหนดทางเลือกอย่างสมเหตุผล บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เน้นคุณค่าจากสิทธิเสรีภาพจากการปกครองเสรีนิยมประชาธิปไตย และแนวคิดสากลกำหนดหลักการปกครองตนเอง (self-determination) มีจุดเด่นที่เน้นระดับมหภาคและจุดด้อยที่มหาอำนาจ มีบทบาทครอบงำ เน้นความร่วมมือทำให้เป็นประโยชน์กับรัฐร่วมกัน (absolute gain) จากการใช้เครื่องมือทางการทูตมากกว่า เพื่อลดความขัดแย้งอันเป็นที่มาของการเผชิญหน้าและสงครามจากการเพิ่มการสื่อสารระหว่างประเทศ การลดอาวุธเพื่อสร้างสันติภาพ ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ จะให้ความสำคัญแต่เสรีนิยมใหม่ แสดงให้เห็นถึงความท้าทายเชิงทฤษฎีที่ซับซ้อนมากขึ้น ต่อแนวคิดสัจนิยมร่วมสมัย โดยอธิบายความคงทนของสถาบันระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในบริบท ตามที่พวกเสรีนิยมใหม่ว่านั้น สถาบันระหว่างประเทศ มีอิทธิพลต่อการใช้กำลังกันอย่างไม่ระมัดระวังในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเปลี่ยนแปลงบทบาทของ “สถาบัน” หรือองค์การระหว่างประเทศในฐานะเป็น “กลไก” ที่สร้างความไว้วางใจต่อกันของรัฐทั้งหลาย และนานารัฐทั้งหลาย ในระบบระหว่างประเทศ ไปสู่การมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเป็นสถาบัน ให้กับประชาคมระหว่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การกำจัดการอนาธิปไตยระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งสงครามและความขัดแย้งทั้งหลาย ทั้งนี้ การหลอมรวมทางเศรษฐกิจและการเมือง ยังมีส่วนสำคัญ ในการสร้างมิตรภาพให้เกิดขึ้นระหว่างรัฐต่าง ๆ ภาพแห่งการทำสงครามระหว่างรัฐในอดีต จึงค่อย ๆ ลางเลือนและกลายเป็นปรากฏการณ์ที่ล้าสมัยในมุมมองของนักทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ (ขจรศักดิ์ สิทธิ, 2551)

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่แสดงให้เห็นถึงความท้าทายเชิงทฤษฎีที่ซับซ้อนมากขึ้น ต่อแนวคิดสังคมนิยมร่วมสมัย โดยอธิบายความคงทนของสถาบันระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในบริบทตามที่พวกเขาสีรินิยมใหม่นั้น สถาบันระหว่างประเทศ มีอิทธิพลต่อการใช้กำลังกันอย่างไม่ระมัดระวัง ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเปลี่ยนแปลงลักษณะของรัฐและผูกมัดไว้ในแผนความร่วมมือต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า เสรีนิยมสันติประชาธิปไตย (democratic peace liberalism) และเสรีนิยมใหม่นั้น เป็นความคิดหลักในแนวคิดเสรีนิยมในปัจจุบัน ในขณะที่ทฤษฎีเสรีนิยม จะมีความครอบคลุมมากกว่าทฤษฎีสังคมนิยม ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาเติมเต็มในส่วนที่สังคมนิยมไม่สามารถอธิบายได้ แต่ทฤษฎีเสรีนิยม ก็ถูกโจมตีว่า ละเลยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากสถานะที่รัฐขึ้นต่อกันนั้น เป็นสถานะที่เกิดจากรัฐต่าง ๆ ที่มี ระดับของอำนาจและขีดความสามารถที่แตกต่างกัน หรือที่ Nye และ Keohane เรียกว่าเป็นสถานะการขึ้นต่อกัน ที่ไม่เท่าเทียม นอกจากนี้ ประเด็นที่ได้รับการวิพากษ์มากที่สุด ก็คือ การที่ทฤษฎีเสรีนิยม เป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์ทางทฤษฎี ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในสารัตถะของทฤษฎีเสรีนิยมจะพบว่า จุดอ่อนของทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นเสรีนิยมดั้งเดิม หรือเสรีนิยมใหม่ ก็คือ ความเป็นอุดมคติทางทฤษฎีและการขาดพลังในการคาดการณ์พฤติกรรมของรัฐ เนื่องจากในความเป็นจริงแล้ว สถาบันระหว่างประเทศมีอาจเกิดขึ้นโดยลำพัง แต่จะต้องอาศัยบทบาทของประเทศมหาอำนาจ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงจะประสบผลสำเร็จ

ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่แสดงให้เห็นถึงความท้าทายเชิงทฤษฎีที่ซับซ้อนมากขึ้น ต่อแนวคิดสังคมนิยมร่วมสมัย โดยอธิบายความคงทนของสถาบันระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในบริบทตามที่พวกเขาสีรินิยมใหม่นั้น สถาบันระหว่างประเทศ มีอิทธิพลต่อการใช้กำลังกันอย่างไม่ระมัดระวัง ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเปลี่ยนแปลงลักษณะของรัฐและผูกมัดไว้ในแผนความร่วมมือต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า เสรีนิยมสันติประชาธิปไตย (democratic peace liberalism) และเสรีนิยมใหม่นั้น เป็นความคิดหลักในแนวคิดเสรีนิยมในปัจจุบัน ในขณะที่ทฤษฎีเสรีนิยม จะมีความครอบคลุมมากกว่าทฤษฎีสังคมนิยม ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาเติมเต็มในส่วนที่สังคมนิยมไม่สามารถอธิบายได้ แต่ทฤษฎีเสรีนิยม ก็ถูกโจมตีว่า ละเลยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากสถานะที่รัฐขึ้นต่อกันนั้น เป็นสถานะที่เกิดจากรัฐต่าง ๆ ที่มี ระดับของอำนาจและขีดความสามารถที่แตกต่างกัน หรือที่ Nye และ Keohane เรียกว่าเป็นสถานะการขึ้นต่อกัน ที่ไม่เท่าเทียม นอกจากนี้ ประเด็นที่ได้รับการวิพากษ์มากที่สุด ก็คือ การที่ทฤษฎีเสรีนิยม เป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์ทางทฤษฎี ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในสารัตถะของทฤษฎีเสรีนิยมจะพบว่า จุดอ่อนของทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นเสรีนิยมดั้งเดิม หรือเสรีนิยมใหม่ ก็คือ ความ

เป็นอุดมคติทางทฤษฎีและการขาดพลังในการคาดการณ์พฤติกรรมของรัฐ เนื่องจากในความเป็นจริงแล้ว สถาบันระหว่างประเทศมีอาจเกิดขึ้นโดยลำพัง แต่จะต้องอาศัยบทบาทของประเทศมหาอำนาจ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงจะประสบผลสำเร็จ

บทสรุปพัฒนาการและความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีกระแสหลัก

พัฒนาการของแนวคิดทฤษฎีกระแสหลัก มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเกิดขึ้นของขบวนการโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้แนวคิดทฤษฎีกระแสหลัก ถูกท้าทายด้วยคำถามทางวิชาการมากขึ้น ในแง่ความสามารถในการอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน แนวคิดทฤษฎีกระแสหลักทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งสนใจเฉพาะรัฐและมีรัฐเป็นศูนย์กลาง จึงเริ่มพบปัญหาทางวิชาการและมีข้อจำกัดในการอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเมืองโลก ตลอดจนถูกลดความสำคัญลงไป แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่า แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะแนวคิดทฤษฎีสัจนิยม จะหมดความสำคัญและสิ้นบทบาทไป ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ “การเมืองโลก” เผชิญกับพลังของเส้นแบ่งเขตแดน และการทวงคืนของอำนาจรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเหตุการณ์ก่อการร้ายที่เกิดขึ้นทั่วโลก รัฐดูเหมือนจะยังยึดกุมวิธึมองและทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายว่า สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภายหน้านั้น จะเป็นอย่างไร แนวคิดของทฤษฎีกระแสหลักจึงเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาใช้อธิบายเหตุการณ์ในภายหน้าได้อย่างโดดเด่นอย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- กรชวล ศรีศักดิ์. (2561). พฤติกรรมทางการเมืองภายในของประธานาธิบดี วลาดิมีร์ ปูติน ในช่วง ค.ศ. 2012-2018 กรณีศึกษาภายหลังการปรับเปลี่ยนรัฐธรรมนูญ. ใน ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัสเซียศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขจรศักดิ์ สิทธิ. (2551). แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. (2560). แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 14 มกราคม 2564 จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/Doc_pr/ndc_2560-2561/pdf/8527st/5.บทที่%202.pdf
- ศิพิมพ์ ศรีบลัดค์. (2562). บทสำรวจทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเบื้องต้น. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 10(1), 53-77.